

created by these two international acts. The correlation of the Protocol and the Convention with the provisions of the five United Nations space treaties is examined and the conclusion of their contribution to the development of international space law is made. In addition, in the article further development of the Berlin protocol is proposed and potential benefits of Ukraine joining the Protocol are evaluated. An urgent task for the development of the provisions of the Berlin Protocol is to develop this mode of transmission and the use of space assets, which would help to prevent the negative effects of space activities, which is a priori associated with increased risk. For Ukraine the prospects of accession to the Berlin Protocol are potentially positive. In the conditions of the insufficient development of the private sector of space activities in comparison to some other countries, the Berlin protocol can be used as an incentive to the development of private space activity in Ukraine.

Key words: international space law, 2001 Cape Town Convention, 2012 Berlin Protocol, space assets, international interests, UNIDROIT, UN Committee on the Peaceful Uses of Outer Space.

УДК: 342.951:351.82

В. В. ПОЛУБАТКО

Вікторія Володимирівна Полубатко, студентка юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА У ПРАВОЗАСТОСОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

У провідних європейських країнах вже більш ніж двісті років головною цінністю визнається саме людина, а також її невід'ємні права і свободи. Така ситуація обумовлена визнанням публічною адміністрацією цих країн засадничого (тобто базового, основоположного) принципу верховенства права (англ. – The Rule of Law principle), а також неупинним розвитком на основі верховенства права концепції та інших, похідних принципів відповідного урядування й принципів діяльності усіх рівнів публічної адміністрації цих країн.

Сучасна юридична теорія і практика цих провідних європейських країн визнає людину і громадянина найвищою соціальною цінністю, права і свободи якої повинні визначати зміст і спрямованість діяльності законодавчих, виконавчих, судових та інших державних органів.

Наразі ґрунтовних досліджень інституту діяльності публічних адміністрацій відповідно до принципу верховенства права в нашій країні проведено не було. Тема головним чином розробляється журналістами у публіцистичному ключі. У науковій літературі ж до цього часу не вироблено єдиного підходу до закріплення цього принципу в нормативних актах, що регулюють діяльність публічних адміністрацій усіх рівнів в Україні.

Діяльність публічних адміністрацій більш-менш ретельно досліджували П. В. Діхтієвський, В. С. Лісовська, Т. М. Кравцова, А. В. Солонар та низка інших дослідників і журналістів. Принцип верховенства права в адміністративному праві було досліджено в працях А. А. Пухтецької, П. Д. Баранчика, А. А. Котух, О. Ф. Андрійко, В. П. Нагребельного, Л. Є. Кисіль, Ю. С. Педька, В. А. Дерезь, А. В. Кірмача та ін. Проте принцип верховенства права в діяльності публічної адміністрації ще й досі залишається недостатньо з'ясованим.

Метою статті є детальне вивчення принципу верховенства права в діяльності публічної адміністрації, як такого, що має можливість покращити роботу публічних адміністрацій усіх рівнів в Україні.

Принцип верховенства права в діяльності публічної адміністрації не достатньою мірою запроваджений у законодавстві України, що й обумовлює наявність окресленої в статті проблеми. Потрібні певні теоретичні засади та відповідні практичні кроки, щоб забезпечити центральне місце засадничого (основоположного) принципу верховенства права, зміст та основні вимоги якого мають визначальне значення для усіх європейських принципів діяльності публічних адміністрацій.

Цей принцип, будучи закріпленим в Конституції в якості головного принципу й українського адміністративного права, у провідних країнах ЄС застосовується значно ширше не в останню чергу й через широке залучення громадськості до контролю за дотриманням законності публічними адміністраціями.

Вищевикладене свідчить про надзвичайну актуальність дослідження принципу верховенства права в діяльності публічної адміністрації та його ролі в адміністративному праві нашої держави.

Одним із найважливіших напрямів застосування принципу верховенства права виступає належне забезпечення його реалізації у сфері діяльності публічних адміністрацій. І це цілком зрозуміло, адже саме публічна адміністрація є найбільш наближеною до людини; з нею у особи відбуваються найбільш часто відносини з приводу задоволення її різноманітних суб'єктивних прав і законних інтересів. Не випадково, що нині проблема запровадження принципу верховенства права зміщується в бік конкретних взаємостосунків органів публічної адміністрації і людини. Відтак, особливої уваги потребує діяльність зі створення належних умов для реалізації прав і свобод людини, з чим пов'язана потреба в модернізації вітчизняного адміністративного права на нових, демократичних принципах¹.

У сучасних політико-правових і соціально-економічних умовах розвитку українського суспільства набуває визнання позиція щодо необхідності подальшого реформування публічного управління в Україні на засадах його демократизації, що зумовлює посилення уваги до проблематики, пов'язаної з доктринальним тлумаченням і практичною реалізацією принципу верховенства права в діяльності публічних адміністрацій у напрямі принципової зміни суспільної ролі й призначення цієї галузі права у функціонуванні публічної влади на основі створення нової адміністративно-правової доктрини².

Публічній адміністрації завжди були притаманні певні властивості, які відрізняють її від інших державних утворень. Діяльність усіх державних органів базується на певних принципах, не є винятком і публічна адміністрація, вона також діє відповідно до певних принципів, серед яких найважливіше місце займає саме верховенство права³.

Принцип верховенства права вперше витлумачено в праці відомого англійського вченого-конституціоналіста Альберта Вейса «Вступ до науки конституційного права». Вчений, зокрема, зауважив, що для досягнення максимального ефекту від застосування ідеї верховенства права необхідно розрізняти три близькі за своєю суттю концепції:

- 1) панування права: людина може бути притягнута до відповідальності в разі прямого порушення закону, у передбаченому законом порядку та в суді загальної юрисдикції;
- 2) верховенства права: кожна людина, незалежно від посади і становища в суспільстві, рівна перед законом;
- 3) панування духу законності: відповідність змісту Конституції принципу верховенства права на основі загальних конституційних принципів (наприклад, право на особисту свободу, на публічні збори), які є результатом судових рішень, що визначають права індивідів у окремих справах, розглянутих судами⁴.

Доктрину верховенства права, зокрема, у діяльності публічних адміністрацій, А. Вейс вибудовано на трьох базових ідеях:

- 1) право протистоїть деспотичній владі. Тільки в разі порушення певною особою закону суд призначає їй покарання у встановленому законом порядку. Уряди не повинні мати широких дискреційних повноважень, які обов'язково мають бути частково обмеженими;
- 2) кожна людина має бути рівною перед законом незалежно від посади і соціального статусу;
- 3) основним джерелом права є не норми конституції, а природні права людини. Кожна людина в суспільстві повинна мати права та свободи, які дозволяють їй робити все, що вона бажає. Якщо її права порушені, вона має право на судовий захист⁵.

Відома українська дослідниця А. А. Пухтецька трактує зміст принципу верховенства права в діяльності публічних адміністрацій як правовий принцип, що характеризується сукупністю обов'язкових критеріїв (вимог), які покликані передусім забезпечувати пріоритет прав і свобод, законних інтересів людини і громадянина у суспільстві, в тому числі у взаємостосунках з органами публічної адміністрації усіх рівнів. До цієї сукупності критеріїв (вимог) необхідно відносити зазвичай принципи рівності суб'єктів права перед законом, верховенства закону в системі актів законодавства країни, забезпечення якості закону, його підпорядкування конституційно-правовим нормам, загальним принципам права, міжнародним договорам і угодам, а також включити до цього переліку вимоги щодо передбачуваності законів та дій органів державної влади, встановлення меж дискреційних повноважень та вимог щодо обмеження свавілля органів публічної влади, юридичної визначеності, ефективного контролю за реалізацією прав і основоположних свобод людини, пропорційності, гарантованості мінімального ступеню захисту, доступу до суду й справедливого судового розгляду та деякі інші вимоги, що визнаються істотними елементами принципу верховенства права в європейській правозастосовній практиці, насамперед у рішеннях ЄСПЛ, та порушення яких навіть у період війни або іншої суспільної небезпеки є неприпустимим⁶.

І. Колушко та В. Тимошук серед найголовніших принципів діяльності публічної адміністрації найперше виділяють саме принцип верховенства права як пріоритету прав та свобод людини і громадянина, гуманізму й справедливості в діяльності публічної адміністрації⁷.

Отже, як бачимо, верховенство права відіграє величезну роль як у формуванні усієї системи адміністративного законодавства, так і в системі законодавчих актів, що регламентують діяльність публічної адміністрації.

Детальне та ґрунтовне вивчення принципу верховенства права в діяльності публічних адміністрацій останніми роками обумовлено низкою важливих причин, серед яких можна виділити такі:

- відсутність тривалої традиції демократичного розвитку правової системи України, зокрема правового регулювання діяльності публічних адміністрацій;
- недостатнє доктринальне опрацювання змісту цієї правової категорії, усвідомлення її багатоаспектності та пріоритетності в подальшому розвитку сучасної вітчизняної адміністративно-правової науки, що лише наближається до основ європейських принципів і стандартів;
- пізнання змісту принципу верховенства права в діяльності публічних адміністрацій з погляду теорії юридичного позитивізму, що спостерігаємо в роботах багатьох вітчизняних учених і дослідників, яке не розкриває сповна сутності принципу верховенства права в діяльності публічних адміністрацій, що сягає своїм корінням природно-правового вчення. Так само неефективними слід вважати намагання окремих учених пізнати зміст принципу верховенства права через етимологічний аналіз усталеного у вітчизняній практиці лексикологічного розуміння окремих складників цього поняття;
- принцип верховенства права у діяльності публічних адміністрацій сучасна українська конституційно-правова та адміністративно-правова наука переважно тлумачить як утвердження й реалізацію прав і свобод

людини державними органами усіх рівнів. Такий підхід цілком обґрунтований, але, вважаємо, потребує уточнення, зокрема розмежування змісту принципу верховенства права в діяльності публічних адміністрацій і категорій, що належать до теоретико-правового інституту прав людини, а також міжнародно-правового інституту захисту прав людини;

– потреба переглянути вітчизняну систему принципів діяльності публічних адміністрацій з огляду на те, що верховенство права має бути провідним принципом у цій діяльності. Це, враховуючи принцип верховенства права як фундаментальний (засадничий) у системі діяльності публічних адміністрацій України, дасть змогу вирішити низку теоретичних і практичних проблем розвитку та реформування вітчизняної адміністративно-правової галузі⁸.

Важливо також враховувати, що принцип верховенства права в діяльності публічних адміністрацій будь-яким чином не ототожнюється з більш відомим принципом «верховенства закону», який в ідеології юридичного позитивізму означає пріоритетність законів перед іншими формами правового регулювання суспільних відносин. Концептуальна перевага запровадження у вітчизняному праворозумінні принципу верховенства права в діяльності публічних адміністрацій полягає у тому, що він дозволяє відійти від суто позитивістського тлумачення права – як продукту вольових рішень вищих суб'єктів державної влади, наповнюючи це тлумачення більш гуманістичними елементами теорії природного права⁹.

Головна мета формування доктрини безумовного верховенства права в роботі публічних адміністрацій полягає у тому, щоб повернути діяльності національних публічних адміністрацій цивілізоване «обличчя», яке ця діяльність має зараз в усіх розвинутих країнах Європи. Зокрема, оновлена доктрина діяльності публічних адміністрацій усіх рівнів має бути орієнтована на повне і всебічне забезпечення максимально ефективною реалізації прав та інтересів людини, їх ефективний захист, тоді як зараз вітчизняні публічні адміністрації продовжують головним чином орієнтуватися передусім на задоволення потреб держави, а фактично – апарату (тобто чиновників) державного управління.

За допомогою нової адміністративно-правової доктрини верховенства права в діяльності публічних адміністрацій має бути подолана найбільш принципова вада колишньої науково-теоретичної школи, а саме: фактично повне ігнорування в адміністративно-правовій науці проблематики прав і свобод людини. Сутність конституційної норми, котра ідентифікується багатьма як принцип «верховенства права» в діяльності публічних адміністрацій, означає підпорядкування діяльності усіх державних і недержавних публічних інститутів потребам реалізації та захисту прав людини, утвердження їхньої пріоритетності перед усіма іншими цінностями демократичної, соціальної, правової держави. Подібний суспільний стандарт взаємостосунків між публічною владою і людиною вже тривалий час панує у розвинутих країнах світу.

Досі не тільки у суспільній свідомості українців, а й серед фахівців-юристів зберігається певна абсолютизація лише двох аспектів суспільного призначення публічних адміністрацій: в якості засобу управлінського впливу держави на суспільні процеси і як апарату застосування державою у відносинах з громадянами різноманітних засобів адміністративного примусу. Таке становище слід якнайшвидше змінити. Публічні адміністрації мають розглядатися саме як апарат для задоволення потреб громадянина.

Враховуючи пріоритетне значення принципу верховенства права в усіх сферах діяльності публічних адміністрацій, актуальним завданням науки адміністративного права виступає не тільки оновлення сучасних уявлень про зміст та значення цієї правової категорії, а й вивчення можливостей поліпшення нормативно-правового опосередкування принципу верховенства права в правовому регулюванні діяльності публічних адміністрацій України, аналіз наявних тенденцій розвитку галузевого законодавства з метою вироблення практичних рекомендацій щодо його удосконалення. Використання словосполучення «верховенство права в діяльності публічних адміністрацій» повинно мати місце у законах України, постановах та розпорядженнях Кабінету Міністрів України, указах та розпорядженнях Президента України, рішеннях Конституційного Суду України. Принцип верховенства права в діяльності публічних адміністрацій також має бути зазначеним в окремих відповідних зверненнях Президента України, постановах та інших актах Верховної Ради України, програмах та актах, що ухвалюються Кабінетом Міністрів України, постановах Верховного Суду України.

Важливо звернути увагу і на запровадження принципу верховенства права в діяльності публічних адміністрацій і в окремих галузевих актах, зокрема наказах та інструкціях міністерств та відомств. Перелік способів закріплення принципу верховенства права в діяльності публічних адміністрацій має бути доповнений з урахуванням, щонайменше, формально-юридичного, функціонального та матеріально-правового аспектів тлумачення змісту даного правового принципу. Важливого значення набуває розгляд сучасного стану нормативно-правового опосередкування принципу верховенства права в діяльності публічних адміністрацій у чинному законодавстві України з точки зору врахування норм, закріплених у міжнародних та європейських правових джерелах, а також положень, що мають рекомендаційний характер для держав-членів РЄ та ЄС з метою вироблення пропозицій і рекомендацій щодо напрямів удосконалення нормативно-правового закріплення зазначеного принципу в джерелах права України, передусім в актах адміністративного законодавства.

Діяльність усіх публічних адміністрацій повинна бути спрямована на забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина. Має бути введено в дію новітні засоби запровадження «людино-центристської» концепції в державному управлінні усіх рівнів. У таких відносинах принцип верховенства права в діяльності публічних адміністрацій реалізується за безпосередньої участі людини, громадянина, громадськості в цілому.

Отже, можемо зробити висновок, що зміст принципу верховенства права в діяльності публічних адміністрацій слід охарактеризувати як правовий принцип, який характеризується сукупністю обов'язкових критеріїв (вимог), що покликані насамперед забезпечувати пріоритет прав і свобод, законних інтересів людини і громадянина у суспільстві, в тому числі у взаємостосунках з органами публічної адміністрації усіх рівнів. До цієї сукупності критеріїв (вимог) необхідно відносити зазвичай принципи рівності суб'єктів права перед законом, верховенства закону в системі актів законодавства країни, забезпечення якості закону, його підпорядкування конституційно-правовим нормам, загальним принципам права, міжнародним договорам і угодам, а також включити до цього переліку вимоги щодо передбачуваності законів та дій органів державної влади, встановлення меж дискреційних повноважень та вимог щодо обмеження свавілля органів публічної влади, юридичної визначеності, ефективного контролю за реалізацією прав і основоположних свобод людини, пропорційності, гарантованості мінімального ступеня захисту, доступу до суду та справедливого судового розгляду та деякі інші вимоги, що визнаються істотними елементами принципу верховенства права в європейській правозастосовній практиці, насамперед у рішеннях ЄСПЛ, та порушення яких навіть у період війни або іншої суспільної небезпеки є неприпустимим.

Інститут верховенства права в діяльності публічних адміністрацій – це старий для європейських країн, проте відносно новий і багато в чому унікальний інститут для нашої держави, застосування якого в Україні має бути ретельно вивчене. Він, безперечно, має цілу низку переваг, проте слід усвідомлювати, що чиновницький апарат здійснюватиме спротив його масовому та комплексному уведенню в дію. Тому, на нашу думку, слід зосередитися на дослідженні того, як отримати від інституту верховенства права в діяльності публічних адміністрацій якнайбільше переваг для пересічного громадянина та системи громадянського суспільства у цілому, водночас запобігши зловживанням, які можуть мати місце під час його уведення в дію.

¹ Dicey A. V. Introduction to the Study of the Law of the Constitution. – Indianapolis: Liberty Classics, 1982. – 585 p. – P. 78.

² Діхтієвський П. В. Забезпечення принципу верховенства права у державному управлінні та його особливості у сфері управління податковими правовідносинами / П. В. Діхтієвський, В. С. Лісовська // Юридичний вісник. – 2010. – № 4 (17). – С. 41–45. – С. 41.

³ Кравцова Т. М. Поняття та принципи діяльності публічної адміністрації / Т. М. Кравцова // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 522–525. – С. 525.

⁴ Dicey A. V. Introduction to the Study of the Law of the Constitution. – Indianapolis: Liberty Classics, 1982. – 585 p. – P. 102.

⁵ Dicey A. V. Introduction to the Study of the Law of the Constitution. – Indianapolis: Liberty Classics, 1982. – 585 p. – P. 114.

⁶ Пухтецька А. А. Принцип верховенства права: сучасні європейські доктрини як орієнтир для формування національного законодавства / А. А. Пухтецька // Вісник Національної академії наук України. – 2010. – № 3. – С. 33–43. – С. 5.

⁷ Ефективна публічна адміністрація (довідник для міністрів) / автори-упорядники: І. Коліушко, В. Тимошук. – К.: Вид-во «Заповіт», 2006. – 32 с. – С. 26.

⁸ Пухтецька А. А. Європейські принципи адміністративного права та їх запровадження в законодавстві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / А. А. Пухтецька; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К., 2009. – 20 с. – С. 34.

⁹ Андрійко О. Ф. Принцип верховенства права: проблеми тлумачення та застосування в адміністративному праві / О. Ф. Андрійко, В. П. Нагребельний, Л. Є. Кисіль, Ю. С. Педько, В. А. Дерезь, А. А. Пухтецька, А. В. Кірмач // Альманах права. – 2012. – Вип. 3. – С. 77–82. – С. 78.

Резюме

Полубатко В. В. Принцип верховенства права у правозастосовній діяльності публічної адміністрації.

У статті розглядається принцип верховенства права у правозастосовній діяльності публічної адміністрації, як базовий для такої діяльності, із урахуванням міжнародного досвіду. Наводяться зміст принципу верховенства права та головні критерії, яким має відповідати діяльність публічної адміністрації, що діє із урахуванням цього принципу. Рекомендується ввести словосполучення «верховенство права в діяльності публічних адміністрацій» в текст законів України, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, указів та розпоряджень Президента України, рішень Конституційного Суду України. Принцип верховенства права в діяльності публічних адміністрацій також має бути зазначеним в окремих відповідних зверненнях Президента України, постановках та інших актах Верховної Ради України, програмах і актах, що ухвалюються Кабінетом Міністрів України, постановках Верховного Суду України.

Ключові слова: принцип верховенства права, публічна адміністрація, правозастосовна діяльність, інститут верховенства права.

Резюме

Полубатко В. В. Принцип верховенства права в правоприменительной деятельности публичной администрации.

В статье рассматривается принцип верховенства права в правоприменительной деятельности публичной администрации как базовый для означенной деятельности. Учитывается международный опыт. Приводятся содержание принципа верховенства права и главные критерии, которым должна соответствовать деятельность публичной администрации, действующей с учетом этого принципа. Рекомендуется ввести словосочетание «верховенство права в деятельности публичных администраций» в текст законов Украины, постановлений и распоряжений Кабинета Министров Украины, указов и распоряжений Президента Украины, решений Конституционного Суда Украины. Принцип верховенства права в деятельности публичных администраций также должен указываться как основной принцип в соответствующих обращениях Президента Украины, постановлениях и других актах Верховной Рады Украины, программах и актах, принимаемых Кабинетом Министров Украины, постановлениях Верховного Суда Украины.

Ключевые слова: принцип верховенства права, публичная администрация, правоприменительная деятельность, институт верховенства права.

Summary

Polubatko V. The Rule of Law principle in the enforcement activities of public administration.

This article paid attention to the Rule of Law principle in law enforcement public administration as a base for such activities. The article appealed to the international experience. The core content of the Rule of Law principle and the main criteria that should be governed by the activities of a public administration acting according to this principle are given. It is recommended to insert the phrase "Rule of Law principle in the activities of public administrations" into the text of laws of Ukraine, resolutions and orders of the Cabinet of Ministers of Ukraine, decrees and orders of the President of Ukraine, decisions of the Constitutional Court of Ukraine. The Rule of Law principle in the activities of public administrations should also be indicated in separate relevant appeals of the President of Ukraine, resolutions and other acts of the Parliament of Ukraine, programs and acts, which are adopted by the Cabinet of Ministers of Ukraine, by the decisions of the Supreme Court of Ukraine.

Key words: The Rule of Law principle, public administration, enforcement activities, the Rule of Law principle institutes.

УДК 349.2

Т. В. РЕВУЦЬКА

*Таїсія Володимирівна Ревуцька, студентка
магістратури Київського університету права
НАН України*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ ЗА ДОТРИМАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ОХОРОНУ ПРАЦІ

Перехід України до ринкових відносин зумовлює посилення захисту прав, свобод та законних інтересів працівників, викликає особливий науковий інтерес до проблем нагляду за дотриманням законодавства про охорону праці. Нагляд за дотриманням трудового законодавства України спрямований на забезпечення дисципліни та законності в процесі регулювання й реалізації трудових та тісно пов'язаних з ними відносин, попередження правопорушень і їх усунення.

Сучасний стан охорони праці в Україні характеризується високим рівнем травматизму і профзахворювань, що являє собою проблему, вирішення якої потребує вжиття заходів, які мають бути спрямовані на зменшення кількості нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

На сьогодні беззаперечним залишається той факт, що трудове законодавство та законодавство про охорону праці, незважаючи на високу динаміку зміни, доповнення правових норм, прийняття численних нових нормативно-правових актів, характеризується не тільки відсутністю механізму реалізації деяких норм, а й нестабільністю, суперечливістю норм, безсистемністю їх прийняття.

Сьогодні відносини у сфері охорони праці регулюються надмірною кількістю нормативно-правових актів, але не всі з них реально відображають ринкові перетворення, що відбуваються в країні. Саме тому, враховуючи зазначене, актуальним є наукове осмислення проблем, які мають місце у сфері охорони праці, та пошук шляхів їх вирішення й удосконалення чинного законодавства про охорону праці.

Вивчення та вирішення проблем здійснення нагляду в сфері охорони праці потребує теоретичного освітлення і розробки рекомендацій, оскільки сучасна система контролю у сфері охорони праці цілком недосконала, недостатньо розроблені методи і форми нагляду, що призводить до неефективної профілактики нещасних випадків на виробництві.

Метою даної статті є аналіз державного нагляду за дотриманням законодавства про охорону праці.

Розробкою сучасних питань правового регулювання охорони праці, проблематикою діяльності органів нагляду за дотриманням законодавства про охорону праці займаються багато науковців, серед яких слід назвати таких, як: Т. А. Коляда, І. І. Шамшина, О. Мірошніченко, У. П. Бек, П. О. Ізюта, В. О. Чорнобровка, А. С. Невєрова.

Низка як теоретичних, так і практичних проблем з охорони праці є малодослідженою та не розробленою, з багатьох питань точаться наукові дискусії. Особливо це стає важливо у період доопрацювання проекту Трудового кодексу України, прийняття якого на часі. Тому питання теоретичних засад правового регулювання забезпечення належних, безпечних і здорових умов праці в Україні потребують серйозних комплексних наукових досліджень.

На думку П. О. Ізюти, охорона праці як інститут трудового права представлена сукупністю правових норм, що регулюють відносини із забезпечення безпечних та здорових умов праці, а також спеціальних умов праці жінок, неповнолітніх, інвалідів та осіб, які працюють на роботах зі шкідливими, важкими й небезпеч-